

ponovi. Predvsem pa to pomeni, da se dogodki iz pesmi nevarno približujejo neposredni sedanjosti, se pravi temu trenutku. Da junakova dogodivščina ni več izključno njegova, ampak od trenutka do trenutka vse bolj last tudi tistih, ki pesem pravkar berejo ali poslušajo. Da med pesnikom in poslušalci skorajda ni več tistega resnobnega zidu, ampak le še smeh in tista prosojna knjiga, v kateri je napisana pesem.

Preberem jo do konca:

*Ko sem potem pridrel v dvigalo,
se je to spremenilo v raketo
in odletelo naravnost na luno,
od koder vas zdaj vse lepo pozdravljam
in prosim, da mi z naslednjo raketo
pošljete čevlje, čepico in očala!*

Že vnaprej hvala!

Potem knjigo zaprem in umolknem. Besede ... besede pa v smeh.

Slavko Pregl

SPUŠČANJE LADJIC SREDI NEURJA ali negotovo razmišljanje o humorju

Še kadarkoli sem se česa tehtno lotil in se pri tem dokopal do javne pozornosti, se mi je zgodilo, da sem nadvse resno razglabljal o dani temi, publika pa se mi je smejala. Tudi naloga govoriti o humorju se mi zdi nadvse resna in da mi ne bi zopet spodrsnilo, sem začel iskati kakšen moder citat. Vsaka razprava, ki naj bi publiko pripravila, da se zdrzne, gre vase in spoštljivo zre v predavatelja, se mora začeti s tehtnim stavkom znane osebnosti. S tem citatom je seveda mogoče telovaditi na vse mogoče načine, med drugim tudi dokazati povsem nasprotno, kot je sporočilo ustvarjalca modre misli. A to v nadaljevanju ni več važno. Bistven je nadih vznesene tehtnosti, k čemur pa lep citat zagotovo pripomore.

Imel sem priložnost, da sem vstopil v družino, ki je prekipevala od modrih misli in tudi sicer je bilo njeno poslanstvo preroško. Zavedal sem se, da mi bo zelo težko izbrati najprimernejšo misel med vsemi, ki se bodo sicer kopičile, a vseeno sem tvegaj, kajti naloga, govoriti o humorju, me je v to pustolovščino neustavljivo gnala.

Šel sem skratka na okroglo mizo z naslovom: Ali literatura lahko reši svet? Odvijala se je v okviru Vilenice, srečanja srednjeevropskih pisateljev. Ko sem vstopil v dvorano, je bila miza štirioglasta. Uradni jezik je bil angleščina. Med seboj so se najživahneje pogovarjali gostje iz ZDA. Zadeva se mi je zazdela skrajno smešna, ampak na srečanju se ni prav nihče smejal. Vsem se je zdelo povsem normalno, da je okrogla miza oglata, da je srednjeevropski jezik angleščina in da so Američani osrednji govorniki o srednji Evropi.

Zdrzil sem se. Nenadoma sem se znašel v obrnjenem položaju v primerjavi z vsem, kar se mi je v zvezi z javnimi nastopi sicer godilo. Zdaj so drugi nekaj nadvse resno govorili, mene pa je lomil smeh. Če k temu dodamo še dejstvo, da je srečanje organizirala dežela, v kateri je položaj knjige in s tem v zvezi tudi literature precej slab, skratka dežela, ki ne zna rešiti niti svoje lastne literature, literatura pa naj bi rešila svet, smešnemu kar ni bilo videti konca.

Oglato okroglo mizo sem jadrno zapustil, ne da bi izbral citat, okrog katerega bi nato z obračanjem besed ustvaril referat, ki bi me v ustreznih očeh upravičil do primernega honorarja in nekoliko obsijal s sijem poznavalca potrebnih teorij.

Izkušnjo bom zaobjel v osnovno in osrednjo trditev, da se vsepovsod valjajo velike količine humorja, ki pa niso vedno in vsakomur opazne; na dan privrejo v najrazličnejših oblikah. Samo slučajno dobijo svoje pravo ime. Praviloma jih imenujemo drugače: zgodba o uspehu, skrb za slovensko knjigo, cestni križ, reforma šolstva, pravna država in podobno.

Predmet te razprave naj bi bil tisti del humorja, s katerim se otepa nekoliko mlajši del spoštovanega bralstva. Zato seveda ne morem mimo svojega običajnega nesporazuma pri razumevanju – tokrat nekoliko mlajšega – sveta.

Zgodilo se je v avtu, med družinsko vožnjo z nedeljskega izleta. Avto je posoda, v katero z razumnimi težavami nekajkrat na leto stlačim vso družino. Ker se premika sorazmerno hitro, so družinski člani prisiljeni sedeti v njej. Tako ni mogoče, da bi sinovi ušli in zaloputnili vrata za seboj, ko oče prične razvijati modre misli. Prav tako mati pogosto ne tvega s kakšnimi ustvarjalnimi dopolnili teh modrih misli, ker voznika med vožnjo skozi ovinke ali na robu omejitve hitrosti ni dobro vznemirjati. Je pa tudi možno, če imate srečo, da so vam v avtomatski avtomobilski pralnici pokvarili anteno. Tako iz kakšnih nenavadnih radijskih postaj ni mogoče poslušati drugega najbolj razbijaškega hrupa, prvega najbolj razbijaškega hrupa pa ste se pred tem podlo otresli, ker ste v pripravo za predvajanje zgoščenek neopazno potisnili polivinilno slamico. Sinovom gredo odmori med očetovimi predavanji včasih na živce in tu in tam spregovorijo.

Sin iz zgornjega dela osemletke je povedal, da ga najbolj najeda učiteljica etike, novega predmeta. Zelo vztrajno teži fantom, ki si barvajo lase, in dekletom, ki se lišpajo. Sama ima nadvse bujno mavrično pričesko in v premorih med govorjenjem se nenehno šminka. V vzratnem ogledalu sem občasno opazoval geste, s katerimi je fant ponazarjal učiteljčina prizadevanja, z nizanjem enodejank besedila med učiteljico in učenci pa je povsem napolnil notranjost avtomobila. Bil je zelo resen, še več, v njem se je stopnjevala jeza. Moj trebuh se je pričel tresti, sapa mi je uhajala skozi nos in solze so mi zalivale oči. Potem sem se ustavil na prvem počivališču, zlezal iz avta in si privoščil merico ali dve huronskega krohota. Sin me je zelo zaskrbljeno opazoval. Povsem resno je svojim najbližjim prijavljal svoj zblojeni vsakdan, oče pa mu je v zahvalo začel uprizarjati komaj še uspešno reševanje lastnih hlač pred vsebino lastnega mehurja.

Dogodek je vodil k nadaljnjim ustvarjalnim biserom, ampak uvodna misel je bila spet tu: vsepovsod ležijo ogromne količine humorja, ki pa niso vedno in vsakomur opazne. Ugotovitev velja za mlajše in nekoliko manj mlajše bralce.

V teh okoliščinah bi si sedaj veljalo zastaviti dve vprašanji:

- ali humor lahko reši svet? in seveda:
- kaj imajo pri vsem tem opraviti pisatelji?

O tem, kakšen je bil svet, preden so ga najrazličnejši reševalci vzeli v roke, nekaj podatkov obstoji. Na vsak način nas rezultati reševanja zlahka potopijo v dvome, skrbi in čudenje. Če se zato nekoliko ostrašeni odvrnemo od zgodovine, nam tudi v zvezi s sedanostjo čepice navdušenja ne morejo leteti previsoko v zrak. Voditelji najpomembnejših držav ali pomembni voditelji vsakršnih držav ne vzbujajo vtisa, da so mladost predrgnili v šolskih klopih in rasli, boreč se za bralne značke ob vzpodbudnih besedah Toneta Partljiča. Na nosovih jim ne piše, da bi občasne večere predremali v gledališčih ali se pustili preko ekranov s knjigami zapeljevati Manci Košir. Iz njihovih oči se ne svetlika medel lesk sanjavih odtenkov znoja glasbenih učiteljev. Njihov korak v svet ni tako uravnotežen, kot bi bil, če bi si pod noge miz, na katerih so sloneli, podlagali knjige Slavka Pregla. Pač pa njihove pesti, s katerimi občasno tleskajo po govorniških pultih, in njihovi prsti, s katerimi bobnajo po konferenčnih aktovkah, spominjajo na geste, kot da bi udarjali na veličastno tipko »DELETE!« na nekem orjaškem računalniku, na katerega zaslonu se je z elektronsko bežnostjo nadležno pojavil napis »knjiga« ali morda napis »branje« in jih tako nevljudno prekinil v njihovem neutrudnem reševanju sveta.

V nekem ljubeznivem filmu je vaškemu starešini iz dna srca privrela prošnja lastnim gasilcem, ki so se z vodo lotili župnišča:

»Lepo vas prosim, ne rešujte več, dovolj ste uničili!«

Ampak, poklicni reševalci praviloma nimajo časa, da bi gledali filme, da bi hodili na kulturne prireditve ali da bi brali knjige. Včasih samo kakšno napišejo. Oni morajo reševati, za to so poklicani.

Ali naj se zdaj takim strokovnjakom pod nogami začne motati še humor?

Po odgovor sem se znova napotil tja, od koder sem že enkrat ušel. Sine je ljubeznivo pozabil moje neotesano vedenje ob njegovi predstavi z naslovom šolski pouk etike od blizu. Zdaj se je lotil opisa postopka, v katerem naj bi se kalilo telo, a je v njem nepričakovano izbruhnil zdrav duh.

Sošolec je bil majhen in zavaljen. Ljubil je hrano, natančneje, veliko hrane, in sovražil pretirane telesne dejavnosti, natančneje, vsakršne telesne dejavnosti. Učiteljici za telovadbo so se zasvetile oči: iz tega testa bo zgnetla uspeh, o čemer bodo govorili rodovi še dolgo v prihajajoča stoletja. Ne vemo, ali je šlo za usmiljenje ali za pregovor, ki govori o tem, kdo popusti. Fant je kar nekaj migljal in poskakoval. Ampak, skrčke pri skoku čez kozo pa ni zmogel. Mogoče tudi, da je ni želel.

Učiteljica se je odločila, da bo fantu uspelo tudi to, če ne zlepa, pa zgrda. Nalagala mu je in nalagala in vsem, razen njej seveda, je bilo jasno, da fant ne bo mogel odpeljati. Potem mu je pri neki uri telovadbe končno zakuhalo in obljubil je skrčko. Zahteval je, da se učiteljica postavi neposredno ob kozo. Pripozirala je do orodja v drži, kot da ji bo lev skakal skozi sklenjene roke.

»No,« je čivknila, »le skoči!«

Krof, tako so fanta klicali, se je zakadil po telovadnici, silovito poletel in v zadnjem hipu postavil noge v raznožko. Navdušena učiteljica je na mestu, kjer naj bi ven poletel vzklik navdušenja, zaznala čvrsto golenico, ki je hotela noter. Jadrno je izvedla skrčko. Potem je bila nekaj časa kar tiho. Začudeno je gledala v svet. Ob tem je bila prisiljena opaziti ves razred. Izvajal je neko slabo usklajeno vajo. Strokovnjaki ji ne bi vedeli imena. Slučajni opazovalci bi ji rekli valjanje od smeha.

Ob koncu leta je fantu v redovalnico jadrno zapisala MU pri telesni vzgoji. Na poslovilnem srečanju pred počitnicami je Krofa pred celim razredom ljubeznivo vprašala: »No, si boš kakšne moje besede še posebej zapomnil?« »Seveda,« je pritrdil fant in dodal, »MUUUUU!«

Na osnovi priloženega bi tvegala naslednji zaključek: humor lahko odrešilno deluje na odreševalce sveta. Zaželeno je, da so vsaj toliko odprte glave, kolikor je treba, da prejmejo odgovor, za katerega so prosili.

Je pa res, da poklicni reševalci malokdaj kaj prosijo, še najmanj za kakšne odgovore. Oni vse vedo. Zato naše pozornosti niti ne potrebujejo. Nas zanimajo običajni ljudje, ki se otepajo z vsakršnimi vprašanji od jutra do večera. Tem ljudem humor zelo pride prav. Sredi najrazličnejših katastrof ali samo običajnih zmed je neke vrste barka, na katero se vedno lahko srečno rešijo.

Humor torej ne rešuje sveta. Humor rešuje človeka.

Če bi zdaj v vse to na vsak način začeli vpletati pisatelje – to pa moramo, saj zato smo tukaj! – bi v duhu doslej povedanega dodal, da so pisatelji ljudje, ki sredi neurja po potoku spuščajo ladjice. In tisti, ki jim voda spodnaša tla pod nogami, imajo zato več možnosti: eni lahko ocenijo razmerja sil in pogumno plavajo, drugi nekako pričofotajo do ladjice in se zleknejo po palubi, tretji se prepustijo toku, malo goltajo vodo in malo dihajo ter vdano opazujejo, kam jih bo zaneslo.

Vse šole javnega nastopanja učijo, da je konec besedovanja pomembnejši od začetka. Nič hudega torej, če smo se na začetku opotekali, važno je, da nam za sklep korak lepo zveni. Zato zdajle, ko se bodo polagoma začele vrstiti besede, ki si jih boste morda za nekaj stotink sekunde zapomnili, kajpak izbruheva odločilni trenutek prilizovanja.

Nekateri zelo objektivni bralci, ki me hvalijo in so tudi povzročili, da se ustim pred vami, opozarjajo na moj nepočesani besednjak. Drugi zelo objektivni bralci, ki me tudi hvalijo, opažajo dobro voljo mulcev, ki se klatijo po mojih knjigah. Tretji zelo objektivni bralci, ki me prav tako hvalijo, poudarjajo vsakdanjo začinjenost mojih zgodb.

Skromno pripominjam, da se tem nadvse objektivnim ocenam s svojimi šibkimi močmi ne zmorem upirati.

Je pa moja tovrstna teža posledica ene same, a zelo pomembne srečne okoliščine. Ko hodim po šolah in drugih pomembnih krajih, kjer srečujem dekleta in fante na šolskih površinah, opažam:

- da ima prav vsakdo, ki ga pogledam, za enim ušesom več zgodb, kot jih imam jaz med obema,
- da ima prav vsakdo, ki ga pogledam, v enem samem očesu več vedrega smeha, kot ga imam jaz v štirih,
- da ima prav vsakdo, ki ga pogledam, na svojem jeziku že na začetku iskanja pameti slastnejše besede, kot jih imam jaz, ki jo po malem že izgubljam.

Ampak, na mojo srečo, nimajo časa, da bi pisali. V tekmovanju z njimi ne bi imel kaj iskati. Prosim, da bi nekaj let še bilo tako.

Računam, da mi bodo kasneje, ko bom užival premajhno in pretežno zaslužno pokojnino, v neurjih po potoku prav oni pošiljali ladjice.

Ker pa bodo tudi takrat pametnejši od mene, bodo vedeli, da to ni dovolj in mi bodo morda za moje nesebične zasluge za narod dodelili tudi kakšno državno vzdrževalnino.

Taka je skratka po mojem mnenju tale zadeva okrog humorja in pisateljev.